

บททดลองเบื้องต้นว่าด้วย เบร์ลินกับปัญหาของการศึกษา ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง

พิศาล มุกดาร์ศรี

‘When I was working on Marx, I tried to understand what it was like to be Karl Marx in Berlin, in Paris, in Brussels, in London, and to think in terms of his concepts, categories, his German words.’

Conversations with Isaiah Berlin : 28.

‘There are figures like Rousseau, Marx, Wagner, who change things radically, for good or ill; usually both. There are major personalities whom you cannot not recognize as epoch-making forces in the history of human culture.’

Conversations with Isaiah Berlin : 118.

ความขัดแย้งในเชิงคุณค่าของมนุษย์อยู่ในรูป ประวัติศาสตร์ทางความคิดในเรื่องศีลธรรม การเมือง เทววิทยาและระบอบการปกครอง คือประวัติศาสตร์ว่าด้วยความขัดแย้งรุนแรงระหว่างปฏิปักษ์ในการอ้างถึงสิ่งที่ตนเองรู้และออกมาปกป้องรักษาสิ่งที่รู้จากผู้ที่ไม่รู้¹ ที่กระจายอยู่ในรูปของความคิดทางศาสนา ปรัชญาและวิทยาศาสตร์รวมถึงอุดมการณ์ทางสังคมการเมือง โดยตราบไต่ที่มนุษย์มีพื้นฐานในการแสวงหาคคุณค่าให้ทั้งแก่ตนเอง กลุ่ม สังคมและประเทศชาติที่ราบนั้นโลกก็ยังมีความขัดแย้งรุนแรงจากการปะทะกันของการยึดถือคุณค่าและค่านิยมที่มีความแตกต่างกันออกไป ในทางกลับกันหากมีการกำหนดควบคุมในลักษณะของการกดทับความหลากหลายให้มีเพียงหนึ่งเดียวก็จะสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นมาอีกลักษณะหนึ่งภายใต้ความเป็นเผด็จการ

เบร์ลินกับวิธีการศึกษาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

คำพูดที่ยกมาอ้างในข้างต้นนี้คงจะมีความชัดเจนในการอธิบายถึงรูปแบบและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองของเบร์ลิน ทางฝ่ายผู้ศึกษาจะต้องให้ความสำคัญตั้งแต่บริบทแวดล้อม กับเรื่องของการใช้คำ

¹ Isaiah Berlin, *Four Essay on Liberty* (Oxford: Oxford University Press, 1997), 5-8.

การศึกษาประวัติศาสตร์ความคิด (history of ideas) ผ่านการนำเสนอความคิดและผลงานออกมาในรูปแบบของการยกย่องและสรรเสริญบุคคลที่ล่วงลับ หรือ ‘eleges’ คือการศึกษาเพื่อเข้าใจอดีตในลักษณะของเอาความรู้สึกเข้าไปใส่ (feeling-oneself-into)² (self-empathy understanding) ที่จะต้องลงลึกไปถึงกันบั้งของอารมณ์และจิตวิญญาณของนักเขียน (spiritual self-inquisition) ในระดับที่มากกว่าการสำรวจตรวจสอบการแสดงออกถึงเหตุผล (rational self-examination) ผู้ศึกษาจำเป็นต้องตระหนักไม่อาจมองข้ามเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกในสภาวะของความโดดเดี่ยว การเผชิญหน้ากับความทุกข์ยาก ความลำบาก ความอึดอัดใจ ความแปลกหน้า ความแปลกแยกที่เกิดขึ้นทั้งกับตนเองและสังคมการเมือง เนื่องมาจากสถานะของความเป็นคนแปลกหน้า ผู้อพยพ ผู้หลบหนีภัยตลอดจนการต้องพลัดพรากจากบ้านเกิด (in exile) เป็นปัจจัยและเงื่อนไขแวดล้อมที่ส่งผลหันต่อชีวิตและความคิด เกิดขึ้นกับนักปรัชญามาตั้งแต่ยุคโบราณตั้งแต่อริสโตเติล มาถึงเบล ปาสคาล (Blaise Pascal) บารุช สปิโนซา (Baruch Spinoza) และรุสโซ³

ก่อนจะเข้าใจถึงรายละเอียดในเรื่องรูปแบบและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ต้องย้อนกลับไปทำความเข้าใจถึงความคิดพื้นฐานของเบอร์ลินในเรื่องความแตกต่างของการหาความรู้ การได้มาซึ่งความรู้และเป้าหมายของความรู้ที่เกิดขึ้นในการศึกษาธรรมชาติ (natural science) กับการศึกษามนุษย์และสังคม (human and social science) วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คือการศึกษาสิ่งของที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติตั้งแต่แผ่นดิน แผ่นน้ำ พืชพรรณและสัตว์ประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในน้ำ บนบกและบินอยู่บนท้องฟ้า อาจเรียกว่าเป็นการศึกษาจากภายนอก (from without) เป็นการศึกษเพื่อให้ได้ถึงความรู้ในลักษณะของการเป็นกฎเกณฑ์ใช้อธิบายปรากฏการณ์และพฤติกรรมได้อย่างเป็นสากลครอบคลุมและใช้ได้ทั่วไปโดยไม่มีกรณีข้อยกเว้น (universality and generalization) หรือปรากฏและกระซ้ำแล้วซ้ำเล่า (similarities and regularities) จนสามารถคาดการณ์และทำนายผลได้อย่างแม่นยำ ที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่การสร้างกฎทั่วไป (general law) เบอร์ลินยังแยกแยะความรู้ทางวิทยาศาสตร์ออกจากความรู้ทางปรัชญา โดยความรู้ในแบบแรกนั้นมุ่งไปที่การกำหนดความแน่นอน ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของกฎ แบบแผน ส่วนความรู้ทางปรัชญาดำเนินไปในลักษณะของการอธิบายผ่านการให้เหตุผล การใช้ภาษาและรูปแบบทางศิลปะเพื่อการโน้มน้าวและชักจูงให้เกิดความเห็นด้วยคล้อยตาม (persuasion) ทำให้ความรู้ในเชิงปรัชญาจึงมีลักษณะที่ดำเนินอยู่ภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยมากมาย

ขณะที่สังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์ วัตถุที่ใช้ศึกษาคือสิ่งที่อยู่ภายในตัวมนุษย์ (from within) ที่ไม่ใช่ตัวตนทางกายภาพ จนกระทั่งถึงสิ่งที่มนุษย์คิดค้นสร้างขึ้นมาเพื่อการอาศัยอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะอยู่ในรูปของความคิด ค่านิยม ความเชื่อ อุดมการณ์ไปจนถึงสถาบันทางสังคมการเมืองและระบอบการปกครอง เป็นการศึกษาเพื่อทำ

² Mark Lilla, ‘Isaiah Berlin Against the Current,’ *The New York Review of Books* (April 25, 2013).

³ Isaiah Berlin, *Personal Impressions*, (expanded edition), ed. Henry Hardy, with an Introduction by Noel Annan (Princeton: Princeton University Press, 2001), 150-151.

ความเข้าใจถึงสิ่งที่เฉพาะ (particular) อาจจะอยู่ในรูปของประวัติศาสตร์ของแต่ละยุคสมัย ความคิดของนักปรัชญาการเมืองแต่ละคนหรืออาจจะขยายออกเป็นยุคสมัย (period) ดังนั้นเป้าหมายของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์คือการเข้าใจสิ่งที่มีความแตกต่างและมีลักษณะเฉพาะตัว (differences and uniqueness)⁴ เนื่องจากความคิดไมโซโมนาด (monads) ที่คิดค้นขึ้นโดยไลบ์นิทซ์ ความคิดจึงไม่อาจเกิดขึ้นมาจากความว่างเปล่า จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโลกทัศน์ ความคิดต่าง ๆ ความเชื่ออื่น ๆ มาประกอบเข้าด้วยกันกับความคิดที่เรียกว่า ‘บรรยากาศทางภูมิปัญญา’ (intellectual climate)

จากอิทธิพลความคิดของวิโก เบอร์ลินยังได้เปรียบเทียบข้อแตกต่างในการศึกษาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ที่สนใจมุ่งศึกษาโลกภายนอก สิ่งแวดล้อมในทางกายภาพเป็นสิ่งที่อยู่นอกตัวมนุษย์ ซึ่งก็คือวัตถุ สิ่งของ พืชและสัตว์รวมไปถึงสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ คือการศึกษาที่เบอร์ลินคิดว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่มีทางเข้าถึงความรู้ ความเข้าใจที่แท้จริง เนื่องจากโลกทางกายภาพภายนอกตัวมนุษย์ เฉพาะอย่างยิ่งสรรพสิ่งในธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ในอีกความหมายหนึ่งมันเป็นสิ่งที่ถูกพระเจ้าสร้างขึ้นมา ดังนั้นพระเจ้าย่อมมีความรู้และเข้าใจถึงสิ่งที่พระองค์สร้างขึ้นมาดีแล้ว ความรู้และความเข้าใจของมนุษย์ต่อสิ่งที่ตนเองไม่ได้สร้างขึ้นมาย่อมด้อยกว่าพระเจ้าแน่นอน อย่างไรก็ตาม ความรู้และความเข้าใจที่มนุษย์สามารถทำได้คือการมีความรู้และความเข้าใจโลกธรรมชาติ คือโลกของมนุษย์ด้วยกันเอง เป็นความรู้ความเข้าใจในเชิงมนุษย์ (humanity) ซึ่งก็คือการทำความเข้าใจ เรียนรู้โลกที่อยู่ภายในตัวของมนุษย์เอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในระดับส่วนรวมเช่น ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ สถาบันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง หรือในระดับบุคคล เช่น อารมณ์ ความรู้สึก อคติ รสนิยม การตัดสินใจที่แต่ละบุคคลแสดงออกมา สิ่งที่อยู่กับมนุษย์ทั้งหลาย ดังที่ได้กล่าวมานี้ คือสิ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนและมนุษย์ทุกคนเป็นผู้สร้างให้มันเกิดขึ้นมา เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นผลงานของมนุษย์ มนุษย์จึงสามารถมีความรู้และความเข้าใจกับผลงานที่ตนเองเป็นผู้สร้างขึ้นมามากกว่าสิ่งที่ไม่ได้เป็นผลผลิตของมนุษย์

ปัญหาในการศึกษาปรัชญาและความคิดทางการเมืองโบราณ

เบอร์ลินกล่าวการศึกษาปรัชญาการเมืองว่าเป็นสิ่งที่ตัดขาดไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องราวในเชิงประจักษ์ ตัวข้อมูลข้อเท็จจริงตลอดจนรูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นทางการภายใต้ระเบียบและกฎเกณฑ์กำกับแน่นอนตายตัว ปรัชญาการเมืองมุ่งให้ความสำคัญ สนใจและยืนยันในหลักคิดที่ยึดมั่น (doctrine) เพราะเชื่อมั่นว่ามันมีความเป็นสากลที่ปรากฏอยู่ในสิ่งเฉพาะ

ทางด้านความสนใจในการศึกษาและเขียนงานความคิดทางการเมืองของเบอร์ลิน มุ่งเน้นและจำกัดอยู่ในช่วงศตวรรษที่สิบแปดถึงสิบเก้า เป็นช่วงระยะเวลาระหว่างยุคแสงสว่างทางปัญญามาจบลงที่ลัทธิโรแมนติคและการก่อตัวแนวคิดชาตินิยม ด้วยเหตุผลที่เบอร์ลินอธิบายว่าเรายังศึกษาผลงานและความคิดของนักปรัชญาและนัก

⁴ Joshua Cherniss and Henry Hardy, ‘Isaiah Berlin,’ in *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2016).

คิดทางการเมืองได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งในตัวที่เป็นหลักฐานเอกสารและผลงานยังมีการเก็บรักษาและปรากฏทอดมาถึงปัจจุบัน ส่วนในประเด็นการใช้ภาษา ความคิดและคำต่าง ๆ อยู่ในลักษณะของการมีอิทธิพลความต่อเนื่องส่งผลต่อความคิด สถาบันทางสังคมการเมือง ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดในเรื่องของรัฐธรรมนูญ สิทธิมนุษยชน องค์กรหรือสถาบันที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนสามารถย้อนกลับไปยังปรัชญาการเมืองของรุสโซ การปฏิวัติฝรั่งเศสและปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง จนถึงแนวคิดชาตินิยมที่ได้รับอิทธิพลมาจากนักปรัชญาอย่างเฮอเดอร์ เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาปรัชญาการเมืองยุคโบราณ เบอร์ลินมีความคิดเห็นว่า นักปรัชญาอย่างเพลโต อริสโตเติล เอพิคิวรัส ตั้งแต่ อากีนัส ออกัสติน มาคิเวลลีมาจนถึงฮอบบส์ โกรติอุส และล๊อค ปฏิเสธไม่ได้ว่านักปรัชญาการเมืองที่กล่าวมานี้อยู่ในฐานะนักคิดที่ยิ่งใหญ่ ในฐานะต้นแบบเป็นรากฐานทางความคิด (original thinker) และมีความคิดที่ลุ่มลึก (profound thinker) ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่โสเกรตีส เพลโต อริสโตเติลตั้งขึ้นมาเมื่อสองพันปีมาแล้ว ก็ยังคงเป็นประเด็นปัญหาที่มีความต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ความคิดอยู่ข้ามยุคสมัยมาจนถึงปัจจุบัน (trans-historical) เรื่องข้อผิดพลาดของระบอบประชาธิปไตยที่เป็นปัญหาของโสเกรตีส เพลโตและอริสโตเติลก็ยังคงเป็นปัญหาของล๊อค รุสโซ มงเตสกีเออ มิลล์และรอลว์ เป็นสิ่งที่นักศึกษาปรัชญาและประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองจะต้องตระหนักรู้ อีกทั้งความคิดก็มีความลึกซึ้งในระดับที่มากกว่านักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลายศตวรรษที่สิบแปดและสิบเก้า

แต่เนื่องจากปัจจัยความแตกต่างและห่างไกลกันในเรื่องของเวลาและบริบททางสังคมการเมือง ย่อมส่งผลให้แนวความคิด (concepts) คำ (words) และภาษา (language) ที่มีทั้งเรื่องของความแตกต่างทางภาษาและแนวคิดที่เราไม่คุ้นเคย ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหรือเข้าใจได้เพียงแค่ส่วนหนึ่งเท่านั้น (half-alien) ซึ่งเกิดจากปัญหาที่ผลงานของนักคิดที่ยิ่งใหญ่ในอดีตดำเนินผ่านยุคสมัยต่าง ๆ ผ่านการแปลความ (translation) และตีความ (interpretation) มีความบิดเบือน ย่อมส่งผลเกิดความหมายที่ผิดเพี้ยนไปจากความเจตนาจริงและความต้องการเดิมของผู้เขียน เฉพาะอย่างยิ่งความบิดเบือนที่อาจเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ในกรณีที่ผลงานและความคิดถูกนำมาประยุกต์ในลักษณะของการปฏิบัติใช้ในทางสังคมการเมือง มีการแปลงไปอยู่ในรูปของอุดมการณ์ทางการเมือง ย่อมก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนและผิดพลาดไปจากเจตนาจริงและความหมายดั้งเดิมของมัน⁵ ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมานี้ เบอร์ลินมุ่งความสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดไปในช่วงศตวรรษที่สิบแปดเป็นหลัก⁶

⁵ Isaiah Berlin, *Political Ideas in the Romantic Age*, with a foreword by William A. Galston. ed. Henry Hardy (Princeton: Princeton University Press, 2014), .1-2.

⁶ Karl Polanyi ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านของโลกยุคใหม่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่สิบแปด ประกอบด้วยเหตุการณ์ขบวนการที่เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาได้แก่ช่วงยุคแสงสว่างทางปัญญา ทางด้านเศรษฐกิจความเป็นอยู่ผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรม และทางด้านสังคมการเมืองผ่านการปฏิวัติฝรั่งเศส โปรดดูรายละเอียดใน The Great Transformation.

นอกจากนี้ความยุ่งยากและปัญหาที่เกิดจากการศึกษาตัวบท (text) ความคิดโบราณยังเกิดขึ้นจากตัวบทเกิดการสูญหาย ถูกทำลายจนหลงเหลือสภาพเดิมตกมาถึงมือคนศึกษาในรุ่นหลังในลักษณะของชิ้นงาน (fragments) มากกว่าจะเป็นตัวงานที่สมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น และเมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของนักปรัชญาการเมืองอย่างอริสโตเติล มีความแตกต่างกันสามารถแบ่งผลงานออกเป็นสองรูปแบบคือใช้สื่อสารกันในหมู่ลูกศิษย์และคนใกล้ชิด (esoteric writing) กับผลงานที่เขียนขึ้นมาให้กับคนงานทั่วไป (exoteric writing) ด้วยเหตุผลและข้อจำกัดในการศึกษาผลงานของนักปรัชญาการเมืองยุคโบราณในช่วงต้นนี้ เบอร์ลินพิจารณาว่าความคิดของนักปรัชญาการเมืองยุคใหม่ย่อมเกิดประโยชน์และส่งผลโดยตรงต่อความคิดและความเป็นอยู่ของเราได้ดีกว่า

สอดคล้องกับศาสตราจารย์ทางด้านคลาสสิก W.K.C. Guthrie กล่าวถึงปัญหาประการหนึ่งในการศึกษาความคิดทางปรัชญากรีกโบราณเฉพาะอย่างยิ่งของเพลโตและอริสโตเติลว่า เป็นงานเขียนที่เกิดขึ้นในบริบทของศตวรรษที่สี่ก่อนคริสตกาล จึงมีความห่างไกลกันทางด้านระยะเวลา รวมไปถึงบรรยากาศและสถานที่ที่มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงไปจากยุคปัจจุบันของผู้อ่านงานคลาสสิก ประกอบกับการที่คนปัจจุบันจะเข้าใจความคิดของชาวกรีกโบราณ (ได้ดี) จำเป็นต้องเข้าใจภาษาที่ใช้อย่างถูกต้องด้วย ปัญหาของคำศัพท์สำคัญ ๆ ที่ถูกแปลและเข้าใจผ่านความหมายในภาษาอังกฤษ ยกตัวอย่างเช่นคำว่า ‘dike’ เมื่อถูกแปลมาเป็นภาษาอังกฤษมีความหมายถึงความยุติธรรม (justice) แต่ในบริบทของกรีกโบราณมีความหมายถึงการที่บุคคลมีความใส่ใจในหน้าที่การงานของตัวเอง (minding your own business) การปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองอย่างเหมาะสม (doing the thing which is properly your own) อย่าไปยุ่งเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้อื่นซึ่งไม่ใช่ของตนเองและสิ่งที่ตนเองไม่มีความถนัด (not mixing yourself up in the ways of other people) และอย่าพยายามทำหน้าที่แทน (to do the job for them)⁷ ต่อมาคำว่า ‘arete’ มีความหมายเมื่อแปลออกมาเป็นภาษาอังกฤษว่าคุณธรรม (virtue) แต่ความหมายที่แท้จริงเกินความหมายมากกว่าคำแปล ‘arete’ สำหรับชาวกรีกโบราณ ‘arete’ เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินควบคู่ไปกับ ‘ergon’ หรือการลงมือปฏิบัติงานหรือหน้าที่ จากความหมายดังกล่าวเป็นสิ่งที่กลุ่มปัญญาชนในยุคนั้นอย่างโซฟิสต์ (Sophistic movement) ยืนยันว่า ‘arete’ คือความรู้ที่สามารถถ่ายทอดและสั่งสอนกันได้ เฉพาะอย่างยิ่งกับนักการเมืองหรือทักษะความสามารถของการพูดในที่สาธารณะ ดังนั้น ‘arete’ จึงมีความหมายถึงวิชาชีพ (vocational) ไม่ใช่การสอนกันในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม⁸ แต่เป็นเรื่องของความสามารถเฉพาะด้านในการประกอบอาชีพ (business efficiency) เป็นของทั้งทหารไปจนถึงช่างทำรองเท้า หรือหากย้อนยุคไปยังสมัยของกวี Homer ในบริบทสภาพแวดล้อมที่แต่ละชุมชนการเมืองมีความขัดแย้งมุ่งทำสงครามสู้รบกันอยู่ตลอดเวลา (warrior state) ความอยู่รอด ความปลอดภัยของชุมชนการเมืองจึงขึ้นอยู่กับความกล้าหาญ ความสามารถในการ

⁷ นิยามและคุณลักษณะของ ‘dike’ ดังกล่าวปรากฏอยู่ในการสร้างนครรัฐอุดมคติของเพลโตในบทสนทนา The Republic และเป็นต้นแบบของระบอบการปกครองที่ดี

⁸ ข้อถกเถียงในประเด็นดังกล่าวปรากฏอยู่ในบทสนทนา Protagoras ของเพลโต

รบของทหารและนักรบและคุณสมบัติดังกล่าวถูกยกย่องให้เป็น ‘arete’⁹ นอกจากนี้ ‘arete’ ยังมีความหมายถึง การที่สิ่งของและวัตถุสามารถปฏิบัติหน้าที่ของมันได้ตามธรรมชาติ และตรงตามวัตถุประสงค์ในการที่มันถูก ประดิษฐ์ขึ้น ตัวอย่างเช่น ‘arete’ ของดาบคือการมองได้อย่างชัดเจน ‘arete’ ของขาคือการเดิน เหมือนกับที่ที่ อริสโตเติลยกตัวอย่างไว้ใน The Politics ถึง ‘arete’ ของมีดแห่งเคลฟอยู่ที่ความคมในการใช้ตัดสิ่งของต่าง ๆ

การศึกษาปรัชญาการเมือง (political philosophy) ทฤษฎีการเมือง (political theory) ความคิดและ แนวคิดทางการเมือง (political thought and idea) มีความแตกต่างไปจากการศึกษาศาสตร์อย่างวิทยาศาสตร์ เหมือนอย่างที่ว่า Isiah Berlin นักประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง กล่าวถึงความรู้ทางวิทยาศาสตร์จัดเป็น ความรู้ในลักษณะของการสะสมต่อเนื่องกันมา (accumulation) จนกลายมาเป็นความก้าวหน้า (progress) ปรากฏอยู่ในรูปของเครื่องมือและเทคโนโลยี หรืออาจกลายมาเป็นสิ่งที่ล้าหลังตกยุคสมัยไป (regression) เพราะฉะนั้นความรู้ตลอดจนแนวคิดใหม่จึงเกิดขึ้นหลังได้ดำเนินการหักล้างความรู้ที่มีมาก่อนหน้า สามารถทำการ พิสูจน์ล้มล้างแนวคิดที่มีมาก่อนหน้าจนกลายเป็นความรู้ที่ล้าสมัยไป¹⁰

ธรรมเนียมดังกล่าวสร้างให้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ตัดขาดจากความรู้ ในอดีตของมันและไม่มีความจำเป็นต้องไปสนใจศึกษาค้นคว้าความรู้ในอดีตอีกด้วย ไม่ต้องรู้อันวิทยาศาสตร์ใน อดีตคิดอะไร ซึ่งพัฒนาการและความก้าวหน้าของศาสตร์และองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และโลกทาง กายภาพเกิดขึ้นจากการหักล้าง การปฏิเสธแนวความคิดและองค์ความรู้เดิม เช่นในกรณีของความรู้ทางด้านดาราศาสตร์ แนวคิดที่ว่าโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาลที่มีมาตั้งแต่สมัยของพโตเลมี (Ptolemy) ในยุคกรีกโบราณได้รับการ ยอมรับและใช้มานานเป็นระยะเวลากว่าพันปี จนค่อย ๆ ถูกปฏิเสธและล้มล้างในคำอธิบายจากการศึกษาของ นักดาราศาสตร์ยุคใหม่ตั้งแต่ Nicolaus Copernicus โยฮัน เคปเลอร์ (Johann Kepler) ไอแซค นิวตัน (Isaac Newton) และฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon)¹¹ หรือแม้แต่ตำราเลขาคณิตของยูคลิด (Euclid) แม้จะได้รับการยอมรับกันมาอย่างยาวนานแต่ก็ต้องถูกยกเลิกไปในช่วงต้นศตวรรษที่ยี่สิบ¹² แต่เราจะ ศึกษาความคิดทางการเมืองของมาเคเวลลีโดยไม่ศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองฟลอเรนซ์ อิทธิพลของแนวคิดมนุษย นิยมในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการหรือไม่อาจมองข้ามพัฒนาการความคิดทางสังคมการเมืองและวัฒนธรรมของ คาบสมุทรอิตาลีในช่วงศตวรรษที่สิบสี่ถึงสิบห้า หรือในกรณีศึกษาความคิดของ Baruch Spinoza จะต้องมีความ เข้าใจบรรยากาศทางภูมิปัญญาของทั้งฮอลแลนด์และฝรั่งเศสในศตวรรษที่สิบเจ็ดเป็นต้น

⁹ W.K.C. Guthrie, *The Greek Philosophers: from Thales to Aristotle* (Routledge: London, 2013), 6-10.

¹⁰ Isiah Berlin, *Political Ideas in the Romantic Age. The Rise and Influence on Modern Thought*, ed. Henry Hardy, with an Introduction by Joshua L. Cherniss (Princeton: Princeton University Press, 2006), 11.

¹¹ Bryan Magee, *The Story of Philosophy* (London: A Dorling Kindersley Book, 2010), 64-69.

¹² ความคิดของ Thomas Alan Sinclair ปรากฏในคำนำของงานแปล The Politics สำนักพิมพ์ Penguin Books ปี 1992.

Isaiah Berlin ยังยกตัวอย่างของการเป็นนักเคมีว่าไม่มีความจำเป็นต้องเริ่มต้นที่ความรู้ของลาวัชเชียร์ (Lavoisier) เว้นเสียแต่จะให้ความสนใจในเรื่องประวัติศาสตร์เคมี แต่วิธีการดังกล่าวเราจะนำมาใช้กับการศึกษาปรัชญาและแนวคิดทางการเมืองไม่ได้ เนื่องจากเราไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่าความรู้และแนวคิดในปัจจุบันมีความเหนือกว่าหรือดีกว่าความรู้และแนวคิดที่โสเครตีส เพลโต อริสโตเติลและโพลีบิอูสมีก่อนมาเมื่อกว่าสองพันกว่าปีมาแล้ว หรือในกรณีตัวอย่างของนักปรัชญาการเมืองในศตวรรษที่สิบแปดอย่างมกเตสกีเออ ซึ่งถือว่าเป็นนักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่แล้วยังกล่าวถึงระบอบการปกครองสามแบบคือราชาธิปไตย อภิชนาธิปไตยและสาธารณรัฐที่ไม่ต่างไปจากระบอบการปกครองที่เกิดขึ้นในยุคโบราณแต่อย่างใด หรือทฤษฎีต่าง ๆ ทางดาราศาสตร์ชีววิทยาและฟิสิกส์เป็นสิ่งที่มียุ่แล้ว รอบุคคลอย่างกาลิเลโอและลาวัชเชียร์ไปค้นพบมัน

ความรู้ที่เกี่ยวกับโลกและธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นผืนพิภพ พืช สัตว์และมนุษย์ล้วนแล้วเกิดมาจากการค้นพบ (discovery) ของผู้ที่ทำการทดลอง (experiment) การใช้เครื่องมือ (instrument) (tool) และการเฝ้าสังเกต (observation) เช่นการค้นพบพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ใหม่ ๆ การค้นพบดินแดนใหม่ ในทางการแพทย์มีการค้นพบเชื้อโรคตัวใหม่ ไปจนถึงการค้นพบดวงดาวใหม่และระบบสุริยจักรวาลใหม่ ซึ่งสิ่งที่ถูกนักวิทยาศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านค้นพบนั้น สิ่งที่ถูกค้นพบนั้นมีอยู่มาก่อนนานแล้ว มีความแตกต่างไปจากวงการศิลปะ เช่นดนตรีหรือเพลงที่ร้องกันนั้นมีอยู่มาก่อนหน้าหรือไม่ มันเป็นเพลงที่ศิลปินไปค้นพบหรือไม่ เปล่าเลยมันเป็นการแต่งขึ้นมา หรือแม้แต่ภาพวาดเป็นสิ่งที่มียุ่มาก่อนที่จิตรกรจะวาดมันขึ้นมาหรือไม่ ดังนั้นผลงานทางศิลปะจึงเป็นการสร้าง (made) และถูกประดิษฐ์ (invented) ขึ้นมาจากความคิดที่เก็บซ่อนอยู่ในจิตใจและอารมณ์¹³ ผลงานทางด้านความคิดทางสังคมการเมืองในเรื่องความยุติธรรม ระบอบการปกครอง เสรีภาพ สิทธิและจริยธรรมก็ดำเนินอยู่ในลักษณะเดียวกันกับผลงานทางศิลปะ

การศึกษาประวัติศาสตร์ความคิด ต้องเข้าใจอดีตอย่างที่ดีเข้าใจตัวมันเอง

การศึกษาในแบบประวัติศาสตร์ของความคิด คือการทำความเข้าใจถึงบริบท บรรยากาศที่รายล้อม ที่มาของความคิด และผลกระทบที่ความคิดมีต่อผู้คน สังคมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่วนการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิด ผู้ศึกษาควรตระหนักว่าเหตุการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ และความคิดที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นเรื่องที่อยู่ห่างไกล ตัวมันเองเป็นสิ่งแปลกหน้า (strange things) ต้องใช้ความรู้มาประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจสิ่งที่ต้องการศึกษาในอดีต เบอร์ลินยกตัวอย่างของการศึกษาความคิดของชาวกรีกโบราณ ไม่ว่าจะเป็งานศิลปะ ชั้นแรกจะต้องทำความเข้าใจถึงแนวคิดในเรื่องสุนทรียศาสตร์ มุมมองในเรื่องความสวยงามที่ชาวกรีกยกย่องและชื่นชม กล่าวในอีกนัยหนึ่งผู้ที่ศึกษาเรื่องของความคิด จะต้องย้อนกลับเข้าไปนั่งอยู่ในจิตใจ เพื่อทราบถึงความคิด จินตนาการของยุคสมัย

¹³ Isaiah Berlin, *Freedom and Its Betrayal: Six Enemies of Human Liberty*, 2nd ed., ed. Henry Hardy, with a foreword by Enrique Krauze (Princeton: Princeton University Press, 2014), 63-65.

และผู้คนที่เราต้องการศึกษา อีกทั้งใช้การศึกษาความรู้ที่มีความหลากหลายแต่สามารถเชื่อมโยงถึงกัน โดยมีรายละเอียดที่เบอร์ลิน เขียนได้อย่างน่าสนใจว่า

‘เพื่อจะเข้าใจปรัชญากรีกโบราณ เราต้องเข้าใจศิลปะกรีกโบราณ ต่อจากนั้นเพื่อที่จะเข้าใจศิลปะกรีกโบราณก็ต้องเข้าใจถึงประวัติศาสตร์กรีกโบราณ เพื่อจะเข้าใจประวัติศาสตร์กรีกโบราณมีความจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องของภูมิศาสตร์กรีกโบราณ ที่เราจะต้องดูละเอียดลงไปถึงพืชพรรณที่ชาวกรีกโบราณเพาะปลูก อีกทั้งลงไปเรื่องของพื้นดินที่ชาวกรีกใช้เพาะปลูกพืชพรรณเหล่านั้น’¹⁴ ในทำนองเดียวกันรูปแบบระบอบการปกครองคุณธรรมของผู้ปกครองล้วนมีความแตกต่างกันไปแต่ละยุคสมัย จะให้ชาวกรีกสมัยโฮเมอร์ ยุคของเพลโตและอริสโตเติล ชาวโรมันในยุคสาธารณรัฐกับยุคจักรวรรดิ คริสต์ศาสนา นักคิดในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการมองมนุษย์และสังคมการเมืองไปในรูปแบบเดียวกันนั้นมันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ สิ่งที่ถูกยกย่องเป็นคุณธรรมของผู้ปกครองในสมัยกรีกโบราณ คือความอ่อนแอ ความผิดพลาดของผู้ปกครองในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ

เบอร์ลินยกตัวอย่างของความเข้าใจในเรื่องของวัฒนธรรม ในฐานะที่มันเป็นรากฐานกำเนิดให้แก่แต่ละบุคคลและชุมชนสังคม โดยแต่ละวัฒนธรรมนั้นมีสิ่งที่เรียกว่า ‘ศูนย์กลางของแรงโน้มถ่วง’ (center of gravity) มีความหมายในเชิงที่ว่าจะต้องไม่พิจารณาตัดสินเอาจากจุดยืนที่มีความแตกต่างกัน เช่นอยู่คนละสถานที่ ยุคสมัย และต่างวัฒนธรรม ซึ่งปัจจัยในความแตกต่างดังกล่าวก็สร้างให้เกิดประเด็นและเรื่องราวที่แต่ละวัฒนธรรมให้คุณค่าและความสำคัญแตกต่างกันออกไป

Isaiah Berlin แสดงเป็นนัยให้เห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิด (history of idea) ช่วยให้ผู้ศึกษามองเห็นพัฒนาการและนำไปสู่การเกิดข้อเปรียบเทียบระหว่างนักคิดแต่ละยุคแต่ละสมัยขึ้นมา ยกตัวอย่างเช่นความคิดของการสร้างผู้ปกครองและระบอบการปกครองในเชิงอุดมคติของเพลโต (ideal type) การมองระบอบการปกครองที่ดำเนินไปในลักษณะของวัฏจักร (cycle) จากนักประวัติศาสตร์กรีก Polybius นักปรัชญาการเมืองอย่างมาคิอาเวลลีกับมุมมองทางการเมืองในแบบสัจนิยม (realism) และมงเตสกีเอกับการให้ความสำคัญกับเรื่องของสภาพภูมิอากาศกับลักษณะของภูมิประเทศเป็นปัจจัยหลักสำคัญในการสร้างและกำหนดบุคลิกภาพ นิสัยและความคิดของผู้คนจนถึงระบอบการปกครอง (geographic and climatic determinism) จึงเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์ในการที่จะนำเอาสิ่งที่ดี สิ่งพัฒนาได้ดีในอีกพื้นที่หนึ่งมาใช้กับอีกพื้นที่หนึ่ง¹⁵ Berlin ตั้งข้อสงสัยถึงการศึกษาค้นคว้าทางปรัชญาจึงไม่ได้เป็นความรู้ในลักษณะของการสะสม (cumulative) เป็นความรู้ที่พอกพูนเพิ่มขึ้น และไม่ได้เป็นความรู้ที่ถาวรยึดเป็นสรณะได้ ตัวของเบอร์ลินเองปฏิเสธการแสวงหาความรู้ในรูปแบบของปรัชญา เสนอสิ่งที่ควรทำคือหันมาสนใจกับประวัติศาสตร์ความคิดแทน (history of ideas) ด้วยเหตุผลสนับสนุนที่ว่า ‘อย่างน้อยก็ช่วยให้ผู้ศึกษาเมื่อตอนจบเขาจะมีความรู้ที่เพิ่มขึ้นหรือรู้มากกว่าตอนที่เริ่มต้นศึกษา’

¹⁴ Isaiah Berlin, *The Roots of Romanticism*, ed. Henry Hardy (Princeton: Princeton University Press, 2001), 62.

¹⁵ Isaiah Berlin, *Against the Current*, (Oxford: Clarendon Press, 1991). ใน บท Vico and the Ideal of the Enlightenment.

นอกจากนี้คำศัพท์ที่ใช้กันอยู่ในทางสังคมศาสตร์อย่างเช่นเสรีภาพ ความเท่าเทียม ชาตินิยมล้วนอัดแน่นไปด้วยแนวคิด มีความเชื่อมโยงตัดไม่ขาดออกจากเรื่องของภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ผ่านพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้ง จึงเป็นคำที่มีความซับซ้อนซ่อนอยู่ข้างใน เราจึงไม่ควรนำคำเหล่านี้มานิยามแล้วทำการวิเคราะห์แยกแยะ ศึกษามันอย่างอิสระไม่ให้ความสำคัญกับบริบททางสังคม การเมืองและประวัติศาสตร์ โดยไม่สนใจและมองข้ามถึงความหมายในเชิงนัยของมันที่มีความสำคัญกว่าความหมายโดยตรง¹⁶ สอดคล้องกับที่ J.N. Figgis นักทฤษฎีการเมืองคนสำคัญกล่าวถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองไว้อย่างน่าสนใจว่า ‘เพื่อที่จะเข้าใจรัฐโซ เราก็ต้องอ่านรัฐโซ และเพื่อที่จะเข้าใจนักคิดคนต่อ ๆ มาเราต้องกลับไปย้อนไปยังอาควีนัส ไปยังฮิลเดอบรันด์ และจนถึงออกัสติน ข้อความที่กินลึกถึงอารมณ์ความคิดจากคำประกาศอิสระภาพหรือสิทธิความเป็นมนุษย์ไม่ใช่การถูกค้นพบใหม่ แต่มันเป็นมรดกของหลายยุคสมัย เป็นขุมทรัพย์ทางอารมณ์ความรู้สึกและความคิดที่เก็บรวบรวมสะสมมาเป็นระยะยาวนานถึงเจ็ดสิบล้านทางวัฒนธรรม...มีมาเรียอาน่า เป็นคนปลูก อัลธูซิอุส¹⁷รดน้ำและโรเบสปีแอร์เป็นคนเก็บเกี่ยวพืชผล’

ความคิดเป็นสิ่งที่มียผล ส่งอิทธิพลทั้งในระดับของตัวบุคคล ในนามของกลุ่ม กระบวนการจนถึงผู้คนจำนวนมากที่มาอาศัยอยู่รวมกันในนามของความเป็นชาติพันธุ์ รัฐบาล และการเกิดปรากฏการณ์และเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความสำคัญ เปลี่ยนแปลงเส้นทางประวัติศาสตร์ ล้มล้างรูปแบบการปกครองเก่านำมาสู่การเกิดขึ้นของรูปแบบการปกครองใหม่อย่างเช่นการปฏิวัติฝรั่งเศสและอเมริกา ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความคิดของนักปรัชญาการเมืองอยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้คงจะสรุปได้ในระดับหนึ่งว่า ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของมนุษยชาติ คือประวัติศาสตร์ของการมีพัฒนาการ การเปลี่ยนผ่านภายใต้การต่อสู้และขัดแย้งของความคิดทางสังคมการเมือง

เบอร์ลินกับการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิด (history of ideas)

แม้ว่าจะเริ่มต้นความรู้และอาชีพในทางปรัชญา แต่เบอร์ลินได้เปลี่ยนความสนใจมาสู่เรื่องประวัติศาสตร์ความคิด จากทัศนคติส่วนตัวเบอร์ลินกล่าวถึงปรัชญาว่าเป็นวิชาที่สูงสุดแสนมหัศจรรย์ (most marvelous) แต่การศึกษามันไม่ช่วยสร้างความตื่นเต้นทางปัญญา (intellectual excitement) เขาเลยหันมาสู่ความสนใจใหม่คือประวัติศาสตร์ความคิด เบอร์ลินให้เหตุผลถึงความสนใจในประวัติศาสตร์ความคิดว่า มันเป็นความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับโลกสมัยใหม่และพูดถึงเรื่องความเป็นมนุษย์สภาพ (human condition) สรุปก็คือประวัติศาสตร์

¹⁶ Isaiah Berlin, *The First and the Last* (New York: Review Books, 1999), 119-122.

¹⁷ Johannes Althusius นักกฎหมายชาวเยอรมัน

ความเป็นไปเป็นความรู้ที่ทำให้ผู้ศึกษาได้มีการเชื่อมโยงกับมนุษย์และสัมผัสกับโลกของความเป็นจริงได้มากกว่า การศึกษาปรัชญา¹⁸

เบอร์ลินให้เหตุผลถึงความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดต่อมาว่า คือการศึกษาในเชิงการเปรียบเทียบ ความคิดระหว่างอดีตกับปัจจุบัน เพื่อรู้ถึงความต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ในกรณีที่พบว่าความคิดจากอดีตไม่มีความต่อเนื่อง (discontinuity) คือไม่ส่งผลต่อปัจจุบันนั้นหมายความว่า เป็นความคิดเฉพาะกับยุคอดีต เกิดขึ้นมาและใช้อธิบายและแก้ไขปัญหาที่อดีตเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งนั้นเหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นยุคปัจจุบันไม่สามารถใช้แนวคิดหรือความรู้จากอดีตมาช่วยในการอธิบายเพื่อวิเคราะห์และแก้ไขได้เลย แต่ถ้าหากค้นพบว่าความคิดจากอดีตมีความต่อเนื่อง (continuity) ในลักษณะของการเชื่อมต่อมาถึงปัจจุบัน สามารถนำมาใช้ในการอธิบายเพื่อวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นของปัจจุบันได้ นั้นแปลความได้ว่าตัวความคิดมีความเป็นสากล อยู่ก้าวข้ามยุคสมัย และยังกินความไปถึงเรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้คนในแต่ละสังคมการเมืองมีความคล้ายคลึงกัน เป็นปัญหาสากล ซึ่งกล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสังคมของเขานั้นไม่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยเลย

ความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดภายใต้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (cultural history) ของเบอร์ลิน มีความเกี่ยวเนื่องกับแนวคิดพหุสภาพ เนื่องจากความคิดที่ว่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ประกอบขึ้นด้วยเรื่องราวที่มีความหลากหลาย อีกทั้งมีรูปแบบที่แตกต่างกันและยังมีลักษณะเฉพาะตัว (unique and irreconcilable differences) ดำเนินไปอย่างเป็นอิสระ จึงเป็นไปไม่ได้ที่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์จะมีความเป็นเอกภาพ ดำเนินอยู่ภายใต้พัฒนาการที่มีรูปแบบและเส้นทางที่แน่นอนชัดเจนตายตัว (pattern) คือมีกฎสากลที่ควบคุมอยู่ เหมือนอย่างที่เราได้เห็นและมาร์กเขียนถึง ประวัติศาสตร์ทางความคิดดำเนินไปในลักษณะของการศึกษาเรื่องราวรายละเอียดในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละพื้นที่ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มบุคคล (particular peoples)¹⁹ ประวัติศาสตร์คืออดีตที่มนุษย์สร้างขึ้น ส่วนเป้าหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์หรืออดีตคือความ

¹⁸ Ryan Patrick Hanley, 'Berlin on the Nature and Purpose of the History of Ideas,' in *The Cambridge Companion to Isaiah Berlin*, eds. Joshua L. Cherniss and Steven B. Smith (Cambridge: Cambridge University Press, 2018), 81-83.

¹⁹ Isaiah Berlin, *The Crooked Timber of Humanity: Chapters in the History of Ideas*, ed. Henry Hardy (London: Pimlico, 2003), 50-54. อย่างไรก็ตามเบอร์ลินยอมรับว่าการศึกษาประวัติศาสตร์มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่นฟรีดริช นิตเชอ์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ในเชิงของการเชิดชูวีรกรรมของวีรบุรุษจากอดีตเพื่อเป็นแบบอย่างและแรงบันดาลใจให้กับคนยุคปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์ในฐานะตัวอย่างและบทเรียนเพื่อเรียนรู้ในเรื่องของความสำเร็จ ความล้มเหลว การค้นหาพระเอกและผู้ร้าย ประวัติศาสตร์จึงไม่ต่างไปจากโรงเรียนสอนศีลธรรม ประกอบด้วยนักปรัชญาอย่างมาคิเวลลี โจเซฟ เดอ มาสและไลบ์นิซ (Leibniz) ที่ประกาศว่าประวัติศาสตร์คือการทดลองของการเมือง (experimental politics) ประวัติศาสตร์ดำเนินการอย่างมีแบบแผนพร้อมเป้าหมายและถูกกำหนดเส้นทางมาแล้ว อย่างเช่นคริสต์ศาสนา เฮเกลและคาร์ล มาร์ก ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ (synthesis) เป็นการพัฒนาที่สูงกว่ายุคหรือสมัยก่อนหน้า แต่ในความเป็นจริงประวัติศาสตร์มีทั้งรุ่งเรืองและเสื่อมถอยสลับกลับเปลี่ยนไปมา หรือแม้แต่คำพยากรณ์เส้นทางประวัติศาสตร์ภายใต้กรอบวัตถุนิยมวิพากษ์วิธี ผ่านความ

เข้าใจทั้งในเรื่องความคิด อารมณ์ความรู้สึก จินตนาการ ความต้องการ การต่อสู้ไปจนถึงสัญลักษณ์ รูปแบบการสื่อสาร ผ่านคำพูดและการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ผ่านสถาบันทางการเมืองและสังคมและศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งการเข้าใจดีก็คือการปลุกฟื้นอดีตให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง (resurrected) เพื่อจะได้เรียนรู้จากมัน แต่จะต้องดำเนินผ่านวิธีการในแบบการใช้ ‘ความเข้าใจ’ (verstehen) แตกต่างไปจากรูปแบบของ ‘ความรู้’ (wissen) ที่ใช้ได้กับการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และโลกทางกายภาพ²⁰

ส่วนนักคิดผู้เป็นที่มาของแนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดของเบอร์ลิน มาจากกวีและนักวิจารณ์วรรณกรรมคนสำคัญของเยอรมันช่วงศตวรรษที่สิบแปด โยฮันน์ ก็อตฟรีด เฮอเดอร์ (Johann Gottfried Herder) ด้านของเบอร์ลินให้ความสำคัญในฐานะเป็นผู้บุกเบิกรูปแบบและแนวทางการศึกษาอารยธรรมอื่นนอกเหนือไปจากยุโรป มองออกไปที่เอเชียซึ่งได้แก่อินเดียและเปอร์เซีย ซึ่งเกิดจากการที่แต่ละชนชาติมีวัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะตัว (uniqueness of national cultures) ในแบบที่ไม่มีใครเหมือนและไม่เหมือนใคร อีกทั้งมีเส้นทางพัฒนาการตั้งแต่อดีตต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่เป็นของตนเอง ความคิดของเฮอเดอร์ยังถือได้ว่าก่อให้เกิดความคิดแนวโรแมนติกตามมา เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางความคิดเริ่มต้นจากเชิงสุนทรียศาสตร์ พิจารณาศิลปะเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์และจินตนาการภายในตัวศิลปิน คือการปฏิเสธจารีตความคิดในแบบเพเลโทนิค ในการทำงานทางศิลปะคือการเลียนแบบ (imitate/mimesis) ธรรมชาติหรือสะท้อนถึงอุดมคติแห่งความสวยงาม (ideal beauty)

การศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดที่เบอร์ลินนำเสนอมานั้น ดำเนินอยู่ในลักษณะของการเป็นพัฒนาการที่มีความย้อนแย้งในตัวเองอยู่ ยกตัวอย่างเช่นความพยายามและความต้องการให้ผู้คนและสังคมหลุดพ้นไปจากโลกทัศน์ โครสรสร้างและความสัมพันธ์ภายใต้สังคมในแบบจารีตในยุคแสงสว่างทางปัญญา จบลงด้วยแนวคิดโรแมนติกนิยมที่แสดงตนในเชิงต่อต้าน วิพากษ์ไม่เห็นด้วยกับหลักการ ความรู้ของยุคแสงสว่างทางปัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเหตุผล ความเจริญก้าวหน้าในทางความรู้และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวเมือง อย่างไรก็ตามแนวคิดโรแมนติกนิยมนำไปสู่การเกิดอุดมการณ์ชาตินิยม ถึงขั้นของการกลับไปปลุกความไร้เหตุผลในตัวผู้คนขึ้นมาในกรณีของอุดมการณ์ฟาสซิสต์

ขัดแย้งทางชนชั้น คือการศึกษาความขัดแย้งในยุคอดีตแต่เมื่อมาร์กพยากรณ์เส้นทางประวัติศาสตร์ที่มนุษยชาติจะต้องพัฒนาต่อไปนั้นกลับผิดพลาด การศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อต้องการความรู้หรือเชื่อมั่นว่าหากเข้าถึงความรู้ที่ผ่านมาแล้วจะช่วยให้มนุษยชาติสามารถแก้ไขปัญหา อุปสรรค สร้างความสุขอีกทั้งบรรลุถึงเป้าหมายที่ดีได้ ความรู้ดังกล่าวได้แก่ความรู้ในเรื่องชีวิต ความยุติธรรม คุณธรรม และเสรีภาพ หรือแม้แต่ นักคิดคนสำคัญในยุคแสงสว่างทางปัญญาอย่างวอลแตร์ อุปมาเปรียบเทียบการศึกษาประวัติศาสตร์ต้องมุ่งไปยอดเขา (the peaks) ไม่ใช่การดูพื้นราบ (the valleys) มีความหมายถึงการศึกษาเรียนรู้สิ่งที่มีมนุษย์ประสบความสำเร็จ สิ่งที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองความก้าวหน้าให้แก่อารยธรรมและยุคสมัย เช่นนครรัฐเอเธนส์ในยุคเปอร์ริคลีส (Pericles) โรมันในช่วงปลายสาธารณรัฐและช่วงต้นของจักรวรรดิ นครรัฐพรอนซ์ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการและฝรั่งเศสในยุคพระเจ้าหลุยส์ที่สิบสี่ เป็นสิ่งที่วอลแตร์เรียกว่า ‘โมงยามอันมีความละเอียดประณีตสุดของมนุษยชาติ’ (the finest hours of mankind)

²⁰ เบอร์ลินได้รับอิทธิพลการศึกษาต่อมาจากนักปรัชญาอิตาลีจิมบาติสตา วิโก (Giambattista Vico)

เบอร์ลินตั้งข้อสังเกตถึงความคิดทางการเมือง ในประเด็นความคิดทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับเรื่องของโอกาส ขึ้นอยู่กับการนำแนวคิดมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ ยกตัวอย่างความคิดของลอร์ดคัทมิงเตสกีเออ ในเรื่องของการแบ่งแยกและถ่วงดุลอำนาจ ถูกนำมาใช้หลังจากการปฏิวัติอเมริกาผ่านการสถาปนาโครงสร้างและเนื้อหาของคำประกาศอิสรภาพ (Declaration of Independence) ซึ่งเป็นเอกสารทางการเมืองที่สำคัญ ขณะที่แนวคิดในเรื่องเจตจำนงร่วม (general will) ของรูสโซ ถูกบิดเบือนกลายมาเป็นการปกครอง (totalitarian democratic) จนสูญเสียความหมาย คุณค่าและเจตนารมณ์เดิมไป ในเรื่องดังกล่าวเบอร์ลินยกคำกล่าวของ (Saint Simon) ว่า การรักษาและดำรงความคิดของนักคิดให้เหมือนดั่งที่เจ้าของความคิด จำเป็นต้องอาศัยสถานการณ์ที่มีความเหมาะสมพอดีด้วย (circumstances are appropriate)

บรรณานุกรม

Works by Isaiah Berlin

- Berlin, Isaiah. *Against the Current. Essays in the History of Ideas*. Edited by Henry Hardy, with an introduction by Roger Hausheer. Oxford: Clarendon Press, 2001.
- Berlin, Isaiah. *Four Essay on Liberty*. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Berlin, Isaiah. *Freedom and Its Betrayal: Six Enemies of Human Liberty*. Edited by Henry Hardy. Second Edition. With a foreword by Enrique Krauze. Princeton: Princeton University Press, 2014.
- Berlin, Isaiah. *Personal Impressions*. (expanded edition) Edited by Henry Hardy, with an Introduction by Noel Annan. Princeton: Princeton University Press, 2001.
- Berlin, Isaiah. *Political Ideas in the Romantic Age*. With a foreword by William A. Galston. Edited by Henry Hardy. Princeton: Princeton University Press, 2014.
- Berlin, Isaiah. *The Crooked Timber of Humanity: Chapters in the History of Ideas*. Edited by Henry Hardy. London: Pimlico, 2003
- Berlin, Isaiah. *The First and the Last*. New York: Review Books, 1999.
- Berlin, Isaiah. *The Roots of Romanticism*. Edited by Henry Hardy. New Jersey: Princeton University Press, 2001.

Other Works

- Cherniss, Joshua and Henry Hardy. 'Isaiah Berlin.' In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2016.
- Cherniss, Joshua and Steven B. Smith, eds. *The Cambridge Companion to Isaiah Berlin*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
- Guthrie. W.K.C. *The Greek Philosophers: from Thales to Aristotle*. Routledge: London, 2013.
- Lilla, Mark. 'Isaiah Berlin Against the Current.' *The New York Review of Books*. April 25, 2013.
- Magee, Brian. *The Story of Philosophy*. London: A Dorling Kindersley Book, 2010.